

БЕЗПЕКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

© 2014 МАСЛАК О. О.

УДК 338:658

Маслак О. О. Безпека інноваційного розвитку промисловості як складова національної безпеки країни

Розглянуто поняття національної та економічної безпеки країни, уточнено її складові елементи (фінансову, зовнішньоекономічну, інвестиційну, інноваційну, енергетичну, демографічну, соціальну, технологічну безпеку). Досліджено безпеку інноваційного розвитку як складову національної безпеки країни. Розвинуто її визначення як стану підприємства (регіону), що забезпечує формування умов для збільшення можливостей створення і комерціалізації інновацій, використання науково-технологічного потенціалу та є результатом цілеспрямованої діяльності щодо впровадження інноваційної моделі розвитку в усіх аспектах господарювання. Встановлено пріоритетність складових економічної (національної) безпеки, яка обумовлюється потребами населення, наявністю зовнішніх небезпек і загроз, політичним станом у країні, міжнародними подіями і відносинами, рівнем економічного розвитку, соціально-культурним становищем тощо.

Ключові слова: національна безпека країни, безпека інноваційного розвитку, економічна безпека, складові безпеки.

Рис.: 2. Бібл.: 12.

Маслак Олександр Олександрович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: aleksander.maslak@mail.ru

УДК 338:658

UDC 338:658

Маслак А. А. Безопасность инновационного развития промышленности как составляющая национальной безопасности страны

Рассмотрено понятие национальной и экономической безопасности страны, уточнены их составляющие элементы (финансовая, внешнеэкономическая, инвестиционная, инновационная, энергетическая, демографическая, социальная, технологическая безопасность). Исследована безопасность инновационного развития промышленности как составляющая национальной безопасности страны. Усовершенствовано ее определение как определенного состояния предприятия (региона), которое обеспечивает формирование условий для увеличения возможностей создания и коммерциализации инноваций, использования научно-технологического потенциала и является результатом целенаправленной деятельности по внедрению инновационной модели развития во всех аспектах ведения хозяйства. Установлена приоритетность составляющих экономической (национальной) безопасности, которая обуславливается потребностями населения, наличием внешних опасностей и угроз, политическим состоянием в стране, международными событиями и отношениями, уровнем экономического развития, социально-культурным положением и т. п.

Ключевые слова: национальная безопасность страны, безопасность инновационного развития, экономическая безопасность, составляющие безопасности.

Рис.: 2. Библ.: 12.

Маслак Александр Александрович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры внешнеэкономической и таможенной деятельности, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: aleksander.maslak@mail.ru

Maslak O. O. Safety of the Innovation Development Industry as a Component of National Security

The notion of national and economic security of the country, refined their constituent elements (financial, foreign trade, investment, innovation, energy, demographic, social and technological security). The safety of innovative development of the industry was investigated as a component of national security. Its definition was improved as a specific condition of the company (in the region), which ensures the formation of conditions for increasing the possibilities of creating and commercializing innovation, the use of scientific and technological capabilities and is the result of purposeful activity for the implementation of an innovative model of development in all aspects of farming. Prioritized components of the economic (national) security, which is caused by the needs of the population, the presence of external dangers and threats, the political state of the country, international events and relationships, level of economic development, social and cultural status, and so on.

Key words: national security, the safety of innovative development, economic security, safety components.

Pic.: 2. Bibl.: 12.

Maslak Oleksandr O. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of foreign trade and customs operations, National University «Lviv Polytechnic» (vul. Stepana Bandery, 12, Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: aleksander.maslak@mail.ru

Інноваційний розвиток промисловості, що характеризується зростанням ролі науки та техніки у всіх сферах економічної діяльності, виробництвом високотехнологічних товарів, використанням провідних технологій тощо набув значного поширення протягом останніх кількох десятиліть. Із ним пов'язаний перехід до нової моделі економічного розвитку, яка визначає провідні ролі національного господарства країни у світовому масштабі та його прогресивність. Для національної економіки країни інноваційний розвиток передбачає значні фінансові вкладення (пов'язані зі стимулюванням підприємств, їх технічним і технологічним оновленням, фінансуванням закладів

освіти та наукових установ, підготовкою наукових кадрів тощо), формування інноваційної політики, розроблення комплексу заходів щодо використання інноваційного потенціалу тощо. Отже, для забезпечення інноваційного розвитку в межах національної економіки слід сформуванню відповідну модель, яка є сукупністю стратегічних намірів, механізмів і методів взаємодії та інструментів мотивації для досягнення економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності тощо.

Забезпечення інноваційного розвитку в умовах національної економіки України вимагає особливої уваги також питанням безпеки. Саме поняття безпеки інноваційного

розвитку має різне тлумачення у наукових колах, яке слід розглянути детальніше.

Безпека інноваційного розвитку тотожна до поняття інноваційної безпеки. Це поняття є похідним від узагальнюючого поняття безпеки, під яким у економічній літературі розуміють кілька явищ. По-перше, безпека – це стан, коли об'єкту чи явищу ніщо й ніхто не загрожує. По-друге, під безпекою розуміють діяльність людей, суспільства, держави, світового співтовариства в цілому щодо виявлення, запобігання, послаблення, усунення і відвернення загрози, здатної втратити їх, знищити матеріальні та духовні цінності, перешкодити їх прогресивному розвитку [1]. По-третє, безпека є первинною потребою людини, відповідно до теорії А. Маслоу. З цієї позиції вона є почуттям нестачі людини у чомусь необхідному, що повинно бути задоволене у першу чергу.

Із другим визначенням тісно пов'язане поняття національної безпеки, під яким М. Гетьманчук розуміє «стан внутрішніх і міждержавних відносин, який формує ефективність системи державних, правових і суспільних гарантій прав і свобод людини та громадянина, базових цінностей та інтересів суспільства й суверенної держави від внутрішніх і зовнішніх загроз». На думку автора, національна безпека визначається людиною та громадянином, суспільством, державою та нацією загалом і її соціальними спільнотами, а також станом природи та природного оточення [1].

Головною складовою національної безпеки країни є її економічна безпека. Як явище економічна безпека ґрунтовно досліджена у вітчизняних літературних джерелах. Проте як визначення, так і складові економічної безпеки у науковій літературі тлумачать по-різному. О. Власюк наголошує на тому, що розуміння сутності економічної безпеки у політологів, соціологів, економістів та юристів відрізняється між собою. Зокрема, економісти прагнуть до вивчення економічних відносин та економічної діяльності під кутом зору забезпечення безпеки. Для цього необхідна розвинута економічна інфраструктура, кваліфікована робоча сила, інтегрованість національної економіки в систему світових господарських зв'язків тощо [2].

У економічній літературі також слід відзначити різнобічне трактування терміна та складових елементів економічної безпеки. С. Ф. Покропивний робить наголос на інноваційній складовій економічної безпеки, зазначаючи наступне. Економічна безпека – це «стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації та технологій, техніки й устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного та соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім впливам (загрозам) [3]. Згідно з Пирожковим С. І. економічна безпека є сукупністю умов, за яких зберігається спроможність країни ефективно захищати свої економічні інтереси, задовольняти в довгостроковому періоді потреби суспільства і держави, генерувати інноваційні зрушення в економіці з метою забезпечення стабільного економічного розвитку. Цей стан дозволяє протистояти зовнішнім економічним загрозам та повністю використовувати національні конкурентні переваги у міжнародному поділі праці [4]. Складовими економічної безпеки, на думку автора, є: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча та екологічна безпека.

За Шкарлетом С. М. економічна безпека країни передбачає збалансований і безперервний розвиток, який досягається за допомогою результативного використання всіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей з метою стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішньому і зовнішньому негативному впливу (загрозам) [5].

Олейніков Є. А., Сенчагов В. К., Донець Л. І., Ващенко Н. В. під економічною безпекою розуміють стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам створення умов стабільного функціонування підприємства та його сталого розвитку. О. Іванов, В. Шликов, Д. Ковальов значно спрощують визначення поняття економічної безпеки та розуміють під ним стан захищеності діяльності підприємства та його інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз [6].

Згідно з «Методичними рекомендаціями щодо оцінки рівня економічної безпеки України», що були розроблені відділом економічної безпеки Національного інституту проблем міжнародної безпеки РНБО України, економічна безпека держави є сукупністю умов, за яких зберігається спроможність країни ефективно захищати свої економічні інтереси, задовольняти в довгостроковому режимі потреби суспільства і держави, генерувати інноваційні зрушення в економіці з метою забезпечення стабільного економічного розвитку. Даними методичними рекомендаціями виділено:

- ✦ фінансову;
- ✦ енергетичну;
- ✦ зовнішньоторговельну;
- ✦ демографічну;
- ✦ соціальну;
- ✦ інвестиційну та інноваційну складові економічної безпеки [7].

Під інноваційною безпекою (безпекою інноваційного розвитку), що формує економічну безпеку країни, слід розуміти послідовну, заплановану, цілеспрямовану, комплексну діяльність підприємства щодо зміни кожного з елементів бізнесу певного підприємства, спричинену попитом, обумовлену науково-технічним прогресом і спрямовану на діючу організаційну структуру, технологічні процеси, стиль і методи управління, виготовлену продукцію, джерела сировини й матеріалів, ринки збуту, документообіг та ін. [8]. Вона спрямована на формування необхідних і достатніх умов для збільшення можливостей створення та використання інновацій та підвищення на цій основі рівня конкурентоспроможності продукції й технології до світового рівня [9]. Також інноваційна безпека дозволяє забезпечити ефективне використання науково-технологічного потенціалу, який на сьогоднішній день реалізується у: наукоємному машинобудуванні; виробництві електричної та електронної техніки; нанотехнологіях; інформаційно-телекомунікаційних технологіях; біотехнологіях, хімічних технологіях тощо [10].

Якщо звернути увагу на регіональний рівень, то інноваційна безпека вважається таким станом економічної, освітньо-наукової, інформаційно-комунікаційної та зовнішньоекономічної сфер, що забезпечує інноваційний саморозвиток регіону. Під останнім розуміється постійне освоєння продуктивніших видів техніки й технологій, оновлення номенклатури товарів і послуг, розширене (якісне) відтворення робочої сили [11].

Багатоаспектне тлумачення поняття та складових елементів економічної безпеки, а також різні погляди авторів на сутність інноваційної безпеки не дозволяє повною мірою виявити загрози національній безпеці країни та вжити заходи для їх усунення.

У відповідності до поставленої проблеми з метою уникнення загроз інноваційному розвитку національної економіки країни слід дослідити сутність поняття економічної безпеки країни та інноваційну безпеку як її складову частину.

Узагальнивши літературні джерела [1 – 7], можна стверджувати, що економічна безпека є головною складовою національної безпеки країни (рис. 1). Вона може бути розглянута із трьох позицій. Згідно з першою вона відображає такий стан корпоративних та інших відносин, за якого наявні в підприємства ресурси використовуються найбільш результативно та забезпечують стабільність функціонування підприємства та його розвиток. Згідно з другою позицією економічна безпека характеризує стан економіки, незалежність її економічних інтересів стосовно можливих зовнішніх і внутрішніх загроз і впливів. Згідно з третьою позицією економічна безпека передбачає стабільний інноваційний розвиток, генерування інноваційних зрушень у економіці тощо.

Складовими економічної безпеки, відповідно до здійсненого узагальнення (див. рис. 1) є фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, інноваційна, енергетична, демографічна, соціальна, технологічна безпека.

Інноваційна безпека вважається однією із найважливіших складових економічної безпеки. На основі дослідження літературних джерел [8 – 11] можна стверджувати, що безпека інноваційного розвитку є станом підприємства, формується в результаті цілеспрямованої діяльності щодо впровадження інноваційної моделі розвитку в усіх аспектах господарювання. Вона розглядається як на рівні підприємства, так і на регіональному рівні та спрямована на використання науково-технічного потенціалу, збільшення можливостей створення та комерціалізації інновацій тощо. Крім того, вона забезпечує збалансований, проактивний інноваційний розвиток у всіх сферах діяльності, який гарантує максимально ефективне використання наявних і

безпечно залучення додаткових інвестиційних ресурсів. Таким чином, інноваційна безпека є передумовою формування інвестиційної та технологічної безпеки.

Забезпечення національної безпеки та її складових елементів згідно з нормами національного законодавства повинно відбуватись у відповідності з певними принципами. Основними із яких є:

- ✦ законність;
- ✦ дотримання безпеки інтересів особи і держави;
- ✦ взаємна відповідальність за забезпечення безпеки;
- ✦ взаємозв'язки національної і міжнародної безпеки;
- ✦ пріоритет прав і свобод людини і громадянина, мирних засобів у розв'язанні конфліктів;
- ✦ верховенство права тощо [12].

Їх реалізація можлива за рахунок створення системи безпеки, основними функціями якої є:

- ✦ виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз інтересам об'єктів безпеки;
- ✦ здійснення комплексу оперативних і довготривалих заходів з їх попередження та нейтралізації;
- ✦ створення і підтримання в готовності сил і засобів забезпечення безпеки;
- ✦ управління силами і засобами забезпечення безпеки у повсякденних умовах і при надзвичайних ситуаціях [12].

Як узагальнення ролі і місця безпеки інноваційного розвитку промисловості у структурі національної безпеки слід зазначити таке. Безпека інноваційного розвитку, згідно з поглядами багатьох вітчизняних економістів-дослідників, є однією з головних складових економічної безпеки країни. Вона відіграє провідну роль у її забезпеченні, адже економічний розвиток країни на сьогоднішній день відбувається переважно на основі інноваційного просування та впровадження досягнень наукового прогресу. Іншими складовими економічної безпеки країни є інвестиційна, фінансова, зовнішньоекономічна, енергетична, технологічна безпека тощо. Вагомість тієї чи іншої складової та пріоритетність забезпечення є дискусійним питанням, адже дотримання усіх них є важливим для досягнення стану економічної безпеки країни, який можна розглядати із по-різному (рис. 1).

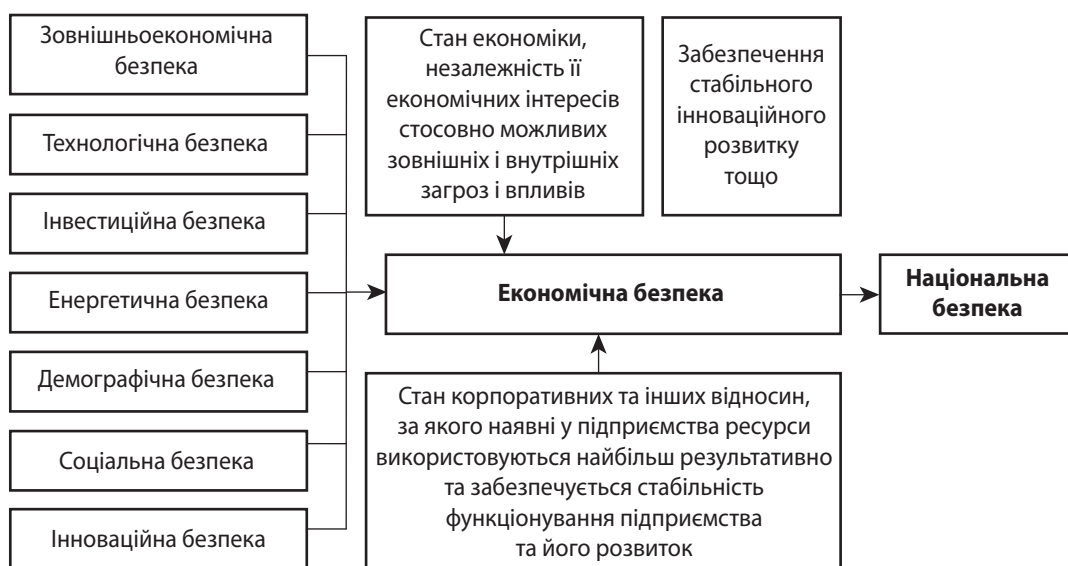

Рис. 1. Складові національної безпеки країни

На нашу думку, описана вище пріоритетність визначених складових економічної (національної) безпеки (соціальної, екологічної, військової тощо) визначається такими об'єктивними чинниками: рівнем і характером загроз, їх уразливою здатністю; потребами населення і держави; наявністю широкого кола небезпек, яким вона повинна протистояти; стратегією держави та рівнем її реалізації; міжнародними подіями, міжнародним оточенням; станом національної політичної системи, рівнем розвитку економічних відносин; соціально-культурним становищем тощо.

Таким чином, роль безпеки інноваційного розвитку в забезпеченні національної безпеки виражається через досягнення економічної безпеки, яка разом із інформаційною, гуманітарною, воєнною, політичною безпекою тощо є її складовою. Це повинно відбуватись у відповідності з певними принципами (рис. 2) і забезпечити досягнення стану відсутності загроз, незалежності, стійкості та стабільності, здатності до саморозвитку і прогресу, інтегрованості, структурованості, системності тощо. Це можливо здійснити шляхом формування систем безпеки.

ВИСНОВКИ

Безпека інноваційного розвитку тотожна інноваційній безпеці та є похідним від поняття економічної безпеки та узагальнюючого поняття безпеки. Економічна безпека є головною складовою національної безпеки країни. Вона відображає такий стан корпоративних та інших відносин, за якого наявні у підприємства ресурси використовуються найбільш результативно та забезпечується стабільність функціонування підприємства та його розвиток; характеризує стан економіки, незалежність її економічних інтересів стосовно можливих зовнішніх і внутрішніх загроз і впливів; передбачає стабільний інноваційний розвиток, генерування інноваційних рушень у економіці тощо.

Складовими економічної безпеки є фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, інноваційна, енергетична, демографічна, соціальна, технологічна безпека.

Інноваційна безпека є станом підприємства (регіону), що забезпечує формування умов для збільшення мож-

ливостей створення і комерціалізації інновацій, використання науково-технологічного потенціалу та є результатом цілеспрямованої діяльності щодо впровадження інноваційної моделі розвитку в усіх аспектах господарювання. Її можна вважати однією з найважливіших складових економічної безпеки та передумовою формування інвестиційної, технологічної безпеки тощо. Проте пріоритетність складових економічної (національної) безпеки обумовлюється низкою істотних чинників, серед яких: потреби населення, наявність зовнішніх небезпек і загроз, політичний стан у країні, міжнародні події, рівень економічного розвитку, соціально-культурне становище тощо.

У подальших дослідженнях проблеми слід приділяти увагу питанням вивчення загроз інноваційній безпеці національної економіки країни та розробленню методів їх нейтралізації. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Політологія : навч. посіб. / М. П. Гетьманчук, В. К. Гришук, Я. Б. Турчин та ін.; За заг. ред. М. П. Гетьманчука. — К.: Знання, 2010. — 415 с.
2. Власюк О. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. Власюк // Аналітична доповідь. — Київ, 2008. — 48 с.
3. Економіка підприємства: Структурно-логічний навч. посібник / За ред. С. Ф. Покропивного. — К.: КНЕУ, 2006. — 457 с.
4. Пирожков С. І. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / С. І. Пирожков. — К.: НІПМБ, 2003. — 42 с.
5. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект : монографія / С. М. Шкарлет. — К.: Книжкове вид-во НАУ, 2007. — 436 с.
6. Краснощоківа Ю. В. Інноваційна безпека підприємства як запорука конкурентоспроможності в умовах інтеграції / Ю. В. Краснощоківа // Управління розвитком. — 2011. — № 4 (101) — С. 177 – 178 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Uproz/2011_4/u1104kr4.pdf
7. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України. / За ред. А. І. Сухорукова. — К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2003. — 64 с.

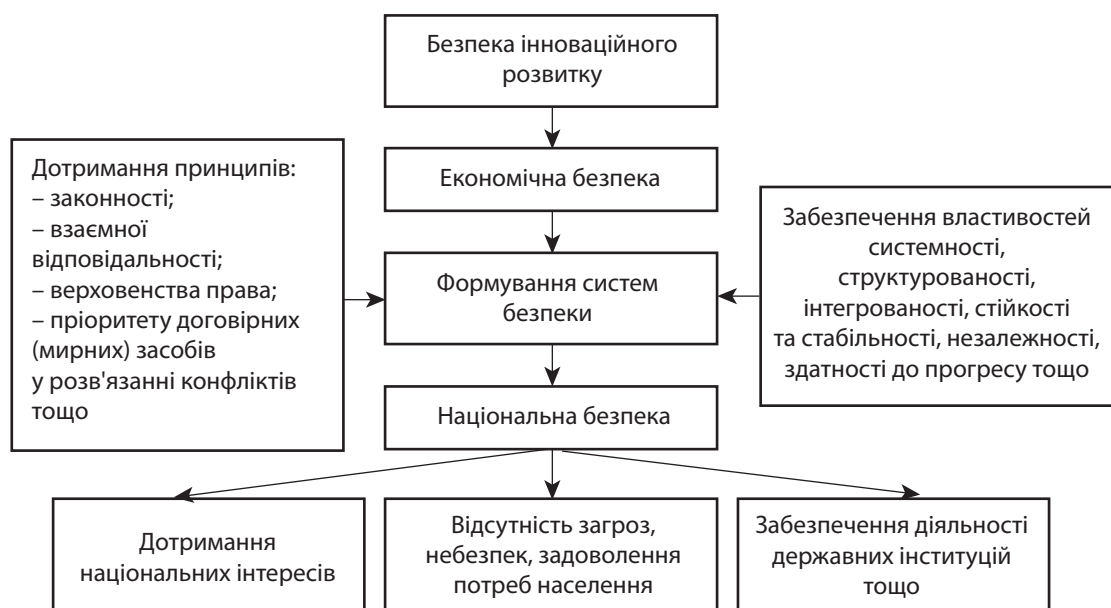

Рис. 2. Роль безпеки інноваційного розвитку у забезпеченні національної безпеки країни

8. Максимова Т. С. Формування інноваційної політики підприємства / Т. С. Максимова, О. В. Філімонова, К. В. Лиштван // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 2 (20) – С. 181 – 183.

9. Краснощоківа Ю. В. Інноваційна безпека підприємства як запорука конкурентоспроможності в умовах інтеграції / Ю. В. Краснощоківа // Управління розвитком. – 2011. – № 4 (101). – С. 177 – 178 [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/upros/2011_4/u1104kr4.pdf

10. Сухоруков А. І. Науково-технологічний потенціал та інноваційна безпека України / А. І. Сухоруков, О. О. Олейніков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.inventure.com.ua/main/analytics/security/govsecurity/naukovo-tehnolog456chnii-potenc456al-ta-456nnovac456ina-bezpeka-ukrani>

11. Яремко Л. А. Формування безпечного функціонування економіки на інноваційних засадах : регіональний аспект / Л. А. Яремко // Вісник національного університету «Львівська політехніка» № 579. Проблеми економіки і управління. – 2007. – С. 326 – 329.

12. Кремень В. Г. Україна: ідентичність у добу глобалізації: начерки метадисциплінарних досліджень / В. Кремень, В. Ткаченко. – К. : Товариство «Знання» України, 2013. – 415 с.

REFERENCES

Ekonomika pidpriemstva [Business Economics]. Kyiv: KNEU, 2006.

Hetmanchuk, M. P., Hryshchuk, V. K., and Turchyn, Ya. B. *Politolohiia* [Politics]. Kyiv: Znannia, 2010.

Krasnoshchokova, Yu. V. "Innovatsiina bezpeka pidpriemstva iak zaporuka konkurentospromozhnosti v umovakh intehratsii" [Innovative Security Company as a guarantee of competitiveness in terms of integration]. http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Uproz/2011_4/u1104kr4.pdf

Krasnoshchokova, Yu. V. "Innovatsiina bezpeka pidpriemstva iak zaporuka konkurentospromozhnosti v umovakh intehratsii"

[Innovative Security Company as a guarantee of competitiveness in terms of integration]. http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/upros/2011_4/u1104kr4.pdf

Kremen, V., and Tkachenko, V. *Ukraina: identychnist u dobu hlobalizatsii: nacherky metadystyplinarnykh doslidzhen* [Ukraine: identity in the age of globalization: an outline metadystyplinarnykh research]. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2013.

Metodychni rekomendatsii shchodo otsinky rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Guidelines on the assessment of the economic security of Ukraine]. Kyiv: Natsionalnyi instytut problem mizhnarodnoi bezpeky, 2003.

Maksymova, T. S., Filimonova, O. V., and Lyshtvan, K. V. "Formuvannia innovatsiinoi polityky pidpriemstva" [Formation of the innovation policy of the company]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 2 (20) (2010): 181-183.

Pyrozhekov, S. I. *Metodychni rekomendatsii shchodo otsinky rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [Guidelines on the assessment of the economic security of Ukraine]. Kyiv: NIPMB, 2003.

Sukhorukov, A. I., and Oleinikov, O. O. "Naukovo-tehnologichnyi potentsial ta innovatsiina bezpeka Ukrainy" [Scientific and technological innovation capacity and security of Ukraine]. <http://www.inventure.com.ua/main/analytics/security/govsecurity/naukovo-tehnolog456chnii-potenc456al-ta-456nnovac456ina-bezpeka-ukrani>

Shkarlet, S. M. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: innovatsiinyi aspekt* [The economic security of the enterprise: the innovation aspect]. Kyiv: NAU, 2007.

Vlasiuk, O. *Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku* [Theory and practice of economic security in the sciences of economics]. Kyiv, 2008.

Yaremko, L. A. "Formuvannia bezpechnoho funktsionuvannia ekonomiky na innovatsiinykh zasadakh : rehionalnyi aspekt" [Safe operation of the economy on the basis of innovation: a regional perspective]. *Visnyk NU «Lvivska politehnika»*. *Problemy ekonomiky i upravlinnia*, no. 579 (2007): 326-329.